

กลุ่มการเมืองในพรรคการเมือง: กรณีศึกษากลุ่มวังน้ำยม-มัชฌิมา
-สามมิตร

Political faction in political party: A case study of

Wangnamyom – Matchima - Sammit

นวกาศย์ ภัทรลีลา¹ นิพนธ์ โชะเฮง² เกรียงชัย ปิงประวัต²

& ณัฐพงศ์ บุญเหลือ²

Nawapark Pattarera, Nipon Sohngeng, Kraingchai Phuengprawat &

Nattapong Boonlue

Corresponding author: Pattarera@gmail.com

Received: 17/05/65 Revised: 1/06/65 Accepted: 1/06/65

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษา 1) เหตุผลในการจัดตั้งกลุ่มและการนำไปสู่การจัดตั้งพรรคการเมือง 2) การดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในฐานะกลุ่มการเมือง และ 3) บทบาทและอิทธิพลของกลุ่มต่อพรรคการเมืองและการเมืองไทย ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นักการเมืองและอดีตนักการเมืองซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่ม และมีได้เป็นสมาชิกกลุ่มระหว่างปี 2544-2562 ผลการศึกษาพบว่า 1) ในช่วงเริ่มต้นระหว่างปี 2544-2549 กลุ่ม “วังน้ำยม” แม้ว่าจะมีเป้าหมายต่อบทบาท อำนาจและอิทธิพลในพรรคการเมือง แต่กลุ่มมิได้มีบทบาทและอำนาจในพรรคการเมืองแต่อย่างใด เป็นเพียงกลุ่มกิจกรรมที่มีบทบาทการเมืองเชิงพื้นที่จังหวัด การรักษารัฐธรรมนูญ การแลกเปลี่ยน การสร้างความร่วมมือในพื้นที่

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการเมือง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

² คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

จังหวัด ด้วยโครงสร้างและระบบพรรคการเมืองที่สังกัดมีความแข็ง ซึ่งเป็นผลจากการออกแบบของรัฐธรรมนูญปี 2540 2) การเปลี่ยนแปลงไปสู่กลุ่มมัชฌิมา ในช่วงปี 2550-2553 บทบาทของกลุ่มในพรรคการเมืองมีมากขึ้นเป็นลำดับ และพัฒนาเป็นพรรคการเมือง ด้วยผลจากสถานการณ์ทางการเมืองและระบบพรรคการเมืองอ่อนแอ เป็นผลจากการออกแบบระบบพรรคการเมืองของรัฐธรรมนูญปี 2550 และหลังการเลือกตั้งปี 2562 เป็นกลุ่มขนาดใหญ่เสมือนว่าจะมีอำนาจต่อรองในพรรคการเมืองมาก หากแต่โครงสร้างระบบพรรคการเมืองซึ่งออกแบบโดยรัฐธรรมนูญปี 2560 ทำให้กลุ่มไม่มีอำนาจและอิทธิพลในพรรคการเมืองมากนัก 3) การดำเนินกิจกรรมวางอยู่บนความพยายามสร้างภาพลักษณ์กลุ่มการเมืองที่เป็นทางเลือกของสังคม ไม่ขัดแย้งกับฝ่ายใด 4) กลุ่มมิได้มีความเป็นอิสระในการตัดสินใจทางการเมืองหากแต่เกี่ยวข้องกับชนชั้นนำทางสังคม ข้าราชการและกลุ่มทุน

คำสำคัญ: กลุ่มการเมือง; พรรคการเมือง; วังน้ำยม- มัชฌิมา-สามมิตร

Abstract

This paper resulted 1) Reasons what and how a faction exited and brought about political party instituted. 2) The administrative process of political activities of the faction and 3) What were the role and influence of the faction upon both political party-attache, and Thai political system. The methodology used in the research was qualitative methods, data collecting was drowned from documentary papers and all essential data interviewed from both of politicians and ex-politicians, including those were members or not during 2544-2562 B.E.

The results were 1) On the beginning of 2544 - 2549 B.E. Wangnamyom faction had high political ambition of political power and influence upon political party-attache but the faction did not deserve the targets only expanding the political bases and deserving provincial area for the election, exchanging of ideology, and contributed political cooperation in the provincial area. Structure of political process and strong party - attache system brought about designing of 2540 B.E. constitution. 2) The years of 2550-2553 B.E., the faction then transferred to the name of Matchima and enhancing political roles for developing to be a political Party. The impacts of political situations and weak political party system in 2550 B.E. and after election in 2562, Matchima looked to be larger and looked like to get the great bargaining power but depending on 2560 B.E. constitution, it has no political power as such at all. 3) Political activity process of the faction laid on the profile of social alternative choice for the political society and identified non - conflicted body. 4) The faction had no political freedom in decision making but in political decision of elite, bureaucrat, and capital.

Keywords: Political faction; political party; Wangnamyom – Matchima – Sammit

ความสำคัญของปัญหา

“กลุ่มวังน้ำยม” มาจากการรวมตัวกันของบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ในเขตภาคกลางในช่วงนำโดยสมศักดิ์ เทพสุทิน และขยายออกไป กลุ่มนักการเมืองในจังหวัดอื่น โดยมีพื้นฐานจากการรวมตัวกันในพรรคพลังธรรม พรรคกิจสังคม ก่อนที่จะเข้าร่วมก่อตั้งพรรคไทยรักไทย 14 กรกฎาคม 2541 โดยกลุ่มวังน้ำยมได้เติบโตขึ้นจนเป็นกลุ่มการเมืองที่มีสมาชิกมากที่สุดในพรรคไทยรักไทย ทั้งนี้สมศักดิ์ เทพสุทินมีบทบาทสำคัญในพรรคในฐานะรองหัวหน้าพรรค ขณะที่สุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรค สำหรับจำนวนสมาชิกกลุ่มในช่วงเวลาดังกล่าว ประกอบไปด้วย ส.ส. ภาคเหนือมากกว่า 40 คน ภาคกลางราว 20 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากกว่า 50 คน รวมไปถึง ส.ส. กรุงเทพมหานคร และ ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ (มติชนออนไลน์, 2561) สำหรับการรวมกลุ่มเริ่มขึ้นจากเป้าหมายหลักคือการสร้างความสัมพันธ์เครือข่ายของ ส.ส. การแลกเปลี่ยน การพบปะ ปรีกษาหารือ รวมถึงการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่ ขณะที่บทบาทและอิทธิพลของกลุ่มในช่วงเวลาดังกล่าวได้รับการกล่าวถึงในแง่มุมต่างๆ ผ่านข่าวหรือสื่อสาธารณะ อาทิ การมีอิทธิพลต่อพรรคโดยเฉพาะอำนาจการต่อรองตำแหน่งทางการเมือง บทบาทของกลุ่มเติบโตมากขึ้นเรื่อยๆ ระหว่างปี พ.ศ. 2544 ต่อเนื่องถึงปี พ.ศ. 2549 จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนำไปสู่การเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง และ พล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน ผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้นได้ทำการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ทำให้สมศักดิ์ เทพสุทิน แกนนำตัดสินใจนำกลุ่มวังน้ำยมแยกตัวออกจากพรรคไทยรักไทยและดำเนินการจัดตั้งพรรคของตนเองในนามของพรรค “มัชฌิมาธิปไตย” ในเวลาต่อมา (นันทวุฒิ ราชกาวิ, 2549)

พัฒนาการ “กลุ่มวังน้ำยม” สู่การจัดการจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองที่น่าสนใจ แม้ว่าในอดีตจะมีการรวมกลุ่มจนพัฒนาไปสู่พรรคการเมืองให้เห็นแล้ว

เช่น กลุ่มราชครู สู้พรรคชาติไทย แต่กระนั้นเมื่อมองถึงสมาชิกในกลุ่มแล้ว ส่วนใหญ่ล้วนแต่เป็นนายทหารหรือเครือญาติของผู้นำกลุ่มแตกต่างจากกลุ่มวังน้ำยมที่สมาชิกเป็นนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดก่อนที่จะเกิดการรวมกลุ่มภายในพรรคการเมือง และได้พัฒนากลุ่มเป็นพรรคการเมืองในเวลาต่อมา

ข้อถกเถียงในการวิจัย

การวิจัยนี้กำหนดข้อถกเถียงเพื่อนำไปสู่การอธิบายในประเด็นต่อไปนี้ (Ralph W. Nicholas, 1977; Damrong Thandee and Raymond Scupin อ้างถึงใน นิโรจน์ ขอดคงประเสริฐ, 2533 และ Patrick Köllner and Matthias Basedau, 2005)

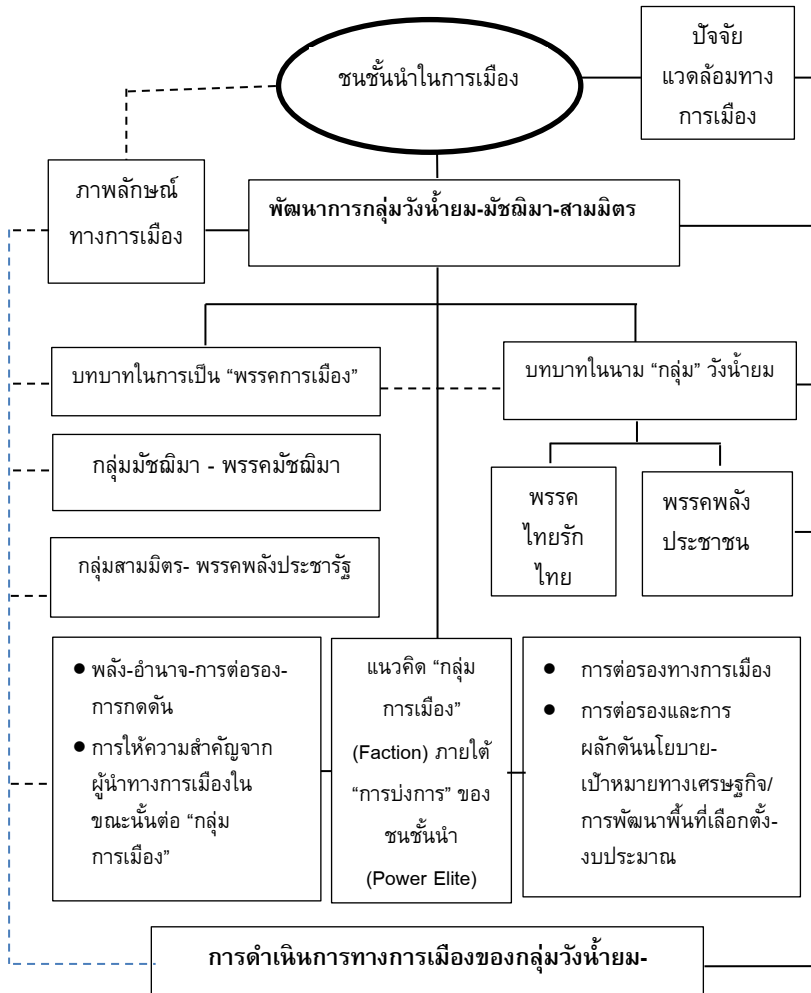
(1) กลุ่มวังน้ำยม-มัชฌิมา-สามมิตร มิได้เป็นอิสระทางการเมืองหรือแม้แต่พรรคการเมืองอย่างแท้จริง หากแต่ถูกกำหนดโดยอำนาจของชนชั้นนำ (Power Elite) และปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ แม้แต่ตัวพรรคการเมืองที่มีอำนาจเหนือกว่า มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง การเคลื่อนไหวทางการเมือง และจะการกำหนดเป้าหมายในฐานะของ “กลุ่มการเมือง” (Political Faction)

(2) การพัฒนาจาก “กลุ่มการเมือง” ไปสู่การจัดตั้งพรรคการเมืองและการสลายตัวของพรรคเป็นเพียง “กลุ่มการเมือง” มีความสัมพันธ์กับอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองของชนชั้นนำ และเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงกฎหมายพรรคการเมืองและรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง

(3) บทบาทของกลุ่มวังน้ำยม-มัชฌิมา-สามมิตร ทั้งการจัดตั้งเป็นพรรคการเมือง-พรรคมัชฌิมา และการสลายตัว เป็นเพียง “กลุ่มการเมือง-สามมิตร” ปรับตัวเพื่อให้อสอดคล้องกับสถานการณ์และการดำรงอยู่ในอำนาจทางการเมืองที่เป็นผลมาจากค่านิยมและแนวคิดภายใต้การปฏิบัติทางการเมืองในแนวสัจจนิยม (Realism) โดยมีเป้าหมายการอยู่บนเกมอำนาจทางการเมือง

กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

แผนภาพ 1. กรอบการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเหตุผลในการจัดตั้งกลุ่มวังน้อย-มัชฌิมา-สามมิตร จนนำไปสู่การจัดตั้งพรรคการเมือง
2. เพื่อศึกษาการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในฐานะ “กลุ่มการเมือง” ของกลุ่มวังน้อย-มัชฌิมา-สามมิตร
3. เพื่อศึกษาบทบาท อิทธิพลและอำนาจของกลุ่มวังน้อย-มัชฌิมา-สามมิตร ต่อพรรคการเมืองและการเมืองไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

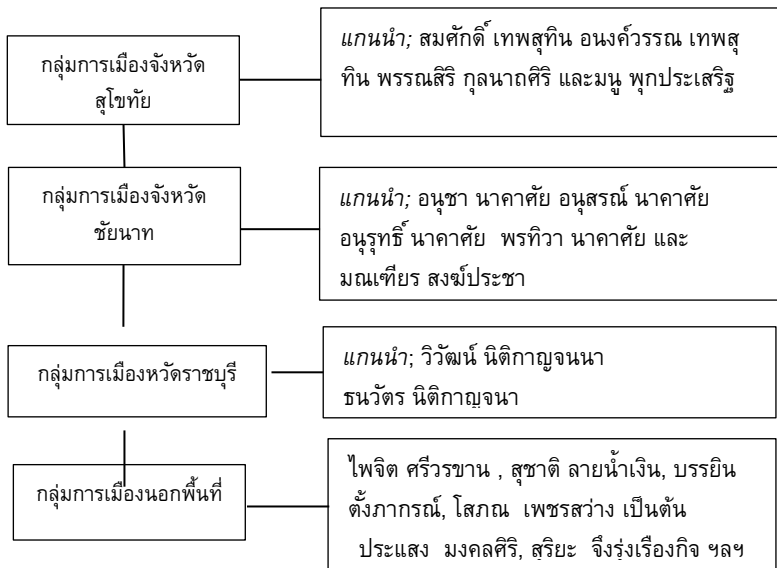
ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย ข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวม 20 คน ประกอบด้วย (1) อดีต ส.ส. นักการเมืองท้องถิ่น ผู้ใกล้ชิด กลุ่มนักธุรกิจที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มการเมือง รวม 17 คน และ (2) สัมภาษณ์เจาะจง (Purposive) 3 คน ได้แก่ นายสุวิทย์ คุณกิตติ อดีตรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีหลายสมัย นายชัชชาติ สิทธิพันธุ์ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม และนายภิมุข สิมะโรจน์ อดีต ส.ส. กรุงเทพมหานคร พรรคไทยรักไทย

ผลการวิจัย (Research Results)

ในการนำเสนอผลการวิจัยเพื่อเป็นการนำเสนอที่เชื่อมโยงให้เห็นถึงพัฒนาการการจัดตั้งกลุ่มและต่อเนื่องถึงการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ผู้วิจัยจึงนำเสนอวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 ร่วมกัน ดังนี้

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 เหตุผลการจัดตั้งกลุ่มและการพัฒนาสู่การจัดตั้งพรรคการเมือง และวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในฐานะ “กลุ่มการเมือง” ของกลุ่มวังน้อย-มัชฌิมา-สามมิตร

กลุ่มวังน้ำยมเป็นการเกิดขึ้นจากวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินกิจกรรม การแลกเปลี่ยน การพบปะ และการร่วมเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในพื้นที่จังหวัดสุโขทัยและพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง ซึ่งการรวบรวมสมาชิก ส.ส. ดังกล่าวมีผลต่อพลังหรืออำนาจในทางการเมือง โดยเฉพาะการขับเคลื่อนงบประมาณและโครงการพัฒนาสู่พื้นที่จังหวัดเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เพื่อแสดงให้เห็นถึงผลงานในการทำงานการเมืองต่อประชาชนผ่านโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งนี้ย่อมนำไปสู่เป้าหมายทางการเมืองทั้งการรักษาฐานเสียงและการสนับสนุนจากประชาชน การเกิดขึ้นของกลุ่มจึงเป็นกลยุทธ์ทางการเมืองสำคัญที่ทำให้สมาชิกสามารถรักษาฐานเสียงและการสนับสนุนของประชาชนในพื้นที่เลือกตั้งได้อย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งพัฒนาเครือข่ายครอบคลุมภาคเหนือ พื้นที่จังหวัดอื่นในภาคกลาง และภาคอีสาน (รายละเอียดตามแผนภาพ 2 และ 3)

แผนภาพ 2. กลุ่มการเมือง “วังน้ำยม - มัชฌิมา - สามมิตร”

ทั้งนี้กลุ่มวังน้ายมได้ขยายบทบาทและกิจกรรมของกลุ่มมากขึ้นเป็นลำดับในช่วงเวลาดังกล่าว แต่กระนั้นการพัฒนาเป็น “กลุ่มการเมือง” (Political Faction) ของกลุ่มวังน้ายม มิได้มีอิทธิพลหรืออำนาจต่อรองในพรรคไทยรักไทย แต่อย่างใด หากแต่มีลักษณะเป็นกลุ่มการเมืองที่ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบการพบปะ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นและแนวทางการเมืองของพรรค รวมถึงรัฐบาลในฐานะที่สมาชิกของพรรคแกนนำจัดตั้งรัฐบาลในขณะนั้น

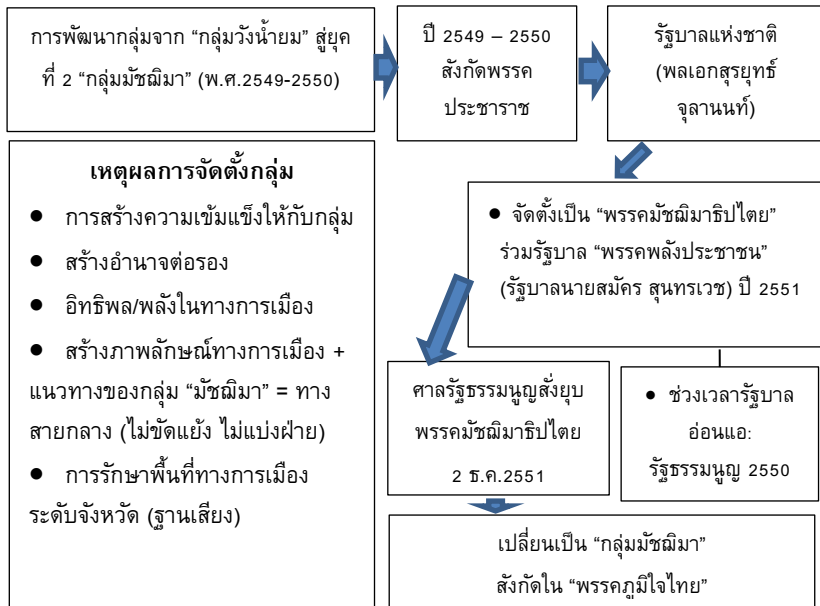
“ผมขอยกตัวอย่างกรณีของผม (สุวิทย์ คุณกิตติ) ผมมีกลุ่มมีสมาชิกมีคนเดินตามใหม่ในขณะเข้าพรรคไทยรักไทย ผมมาตัวคนเดียวแล้วก็มารู้จักมาสนิทกับคุณภิมุข นี่แหละก็ให้มาช่วยงานในเวลาต่อมาและก็สนิทกันจนถึงตอนนี้ เรื่องมันเป็นอย่างนี้ คือพรรคไทยรักไทยในขณะนั้น ทั้งตัวผู้บริหารพรรคและคุณทักษิณฯ วางกติกา กำหนดแนวทางการทำงานว่าต้องเป็นการบริหารงานหรือการทำงานการเมืองแบบมืออาชีพ นักบริหารมืออาชีพ การทำงานต้องวางอยู่บนเป้าหมายของพรรคและรัฐบาลว่าจะทำอะไรให้นโยบายพรรค นโยบายรัฐบาลที่แถลงไว้ไปสู่เป้าหมายและประชาชนได้รับประโยชน์จริง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาประเทศไปสู่อนาคต ดังนั้นพรรคจึงกำหนดทิศทางการบริหารว่า ต้องเลือกคนให้ถูกกับงาน แต่ที่ถูกต้องกับงานนี้มิได้หมายความว่าแค่เรื่องนั้น เชี่ยวชาญเรื่องนี้ แต่เป็นการพิจารณาว่าสามารถเข้าไปทำงานได้ตามเป้าหมายของรัฐบาลที่วางไว้หรือไม่ คือเป็นการพิจารณาว่ามีขีดความสามารถบริหารงานกระทรวงในตำแหน่งนั้น ๆ ได้ไหม วิสัยทัศน์ และประสบการณ์ในการทำงานมีความชัดเจน มีความคิดทันสมัยสอดคล้องกับสถานการณ์โลก แนวคิดการบริหารงานสมัยใหม่หรือไม่ โดยต้องเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลและนโยบายของพรรคที่ได้กำหนดไว้ . . . ดังนั้นไม่ได้เป็นการตั้งคนโดยมองว่าเป็นคนของใคร คนของกลุ่มการเมืองไหน. . .” (สุวิทย์ คุณกิตติ, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2564)

คำอธิบายดังกล่าวตอบทบาทและอำนาจในการต่อรองของ “กลุ่มการเมืองในพรรคไทยรักไทย” สอดคล้องกับคำอธิบายของภิมุข สิมะโรจน์ ในฐานะนักการเมืองรุ่นใหม่ของพรรคไทยรักไทย ทั้งนี้ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วไป ปี พ.ศ. 2544 ภิมุข สิมะโรจน์ ลงสมัครรับเลือกตั้งและได้เป็น ส.ส. เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร เป็นครั้งแรก และเป็นครั้งแรกในชีวิตการเมือง ก่อนที่จะยุติบทบาทการลงสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. นับจากเหตุการณ์รัฐประหารในปี พ.ศ. 2549 ดังนี้

“บรรยากาศทางการเมืองของพรรคไทยรักไทยในขณะนั้น ในฐานะที่เป็นนักการเมือง เป็น ส.ส. รุ่นใหม่ของการเมืองและพรรค ไม่มีบรรยากาศของการรวมกลุ่มการเมืองเพื่อต่อรองอำนาจและนำไปสู่การได้รับแต่งตั้งให้เข้าไปดำรงตำแหน่งในรัฐบาลหรือตำแหน่งใดๆ แต่กลุ่มการเมืองในขณะนั้นมีอยู่ แต่ก็มีในลักษณะที่เป็นกลุ่มสำหรับทำกิจกรรมร่วมกัน ปรีกษาหรือ ผู้อาวุโส ผู้มีประสบการณ์เล่าเรื่องราว ประสบการณ์ การพูดคุยปรึกษาเรื่องการทำงาน หรือก็ทานข้าว ดื่มกาแฟ เพื่อความคุ้นเคย สนทนาสนมและการทำงานร่วมกัน เป็นบรรยากาศการเมืองของพรรคที่ดีและทำให้ให้มีแรงกระตุ้นในการทำงานการเมืองอย่างมาก และคิดว่าตอนนั้นเข้ามาทำงานการเมืองแล้วไม่ผิดหวัง. . .แต่ที่ผิดหวังมากก็คือ การเกิดเหตุการณ์รัฐประหาร แล้วผมก็เลยตัดสินใจไม่ลงสนามการเมืองจนถึงบัดนี้ และด้วยเวลาที่ล่วงเลย ก็คิดว่าหากจะเกี่ยวกับการเมือง ซึ่งก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่ายังสนใจการเมืองและสนับสนุนการเมืองเพราะคิดว่าการเมืองเป็นเรื่องของทุกคน และทุกคนควรสนใจและมีส่วนร่วม แต่การมีส่วนร่วมมิได้หมายความว่าต้องลงสนามเลือกตั้ง ซึ่งตนเองเลือกอย่างหลังคือ สนับสนุนการเมืองเหมาะสมกับตนเองมากกว่า” (ภิมุข สิมะโรจน์, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2564)

การเกิดขึ้นของสถานการณ์ทางการเมืองอันเกิดจากการชุมนุมประท้วงต่อต้านรัฐบาลของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ต่อเนื่องด้วยการยึด

อำนาจโดยการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ของกองทัพและศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำสั่งให้ยุบพรรคไทยรักไทยมีผลทำให้กลุ่มวังน้ำยมในพรรคไทยรักไทยสลายตัวและได้จัดตั้งกลุ่มใหม่เป็น “กลุ่มมัชฌิมา” มีเป้าหมายในการสร้างความเข้มแข็ง อำนาจและพลังต่อรองทางการเมือง รวมถึงการสร้างภาพลักษณ์ทางการเมืองตามแนวทางสายกลาง (สอดคล้องกับชื่อกลุ่ม” เพื่อเป็นทางเลือกให้กับประชาชน โดยอยู่ภายใต้พรรคประชากร ระหว่างปี 2549–2550 และต่อมาได้จัดตั้งเป็น “พรรคมัชฌิมาธิปไตย” ร่วมรัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช พรรคพลังประชาชน ในปี 2551 ก่อนที่ศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำตัดสินการเป็นผู้ดำเนินรายการทำอาหารของนายสมัคร สุนทรเวช ว่าเป็นสิ่งต้องห้ามต่อคุณสมบัติผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทำให้นายสมัคร สุนทรเวชต้องยุติการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน

แผนภาพ 3 การพัฒนาสู่การจัดตั้งกลุ่มมัชฌิมา และพรรคมัชฌิมาธิปไตย พ.ศ. 2549 – 2551

ในช่วงเวลาดังกล่าวได้เกิดการชุมนุมประท้วงของกลุ่มต่อต้านรัฐบาลอย่างต่อเนื่องและในขณะเดียวกันตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมือง 28 พรรคจิกายน 2551 ได้แก่ พรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และ พรรคมหาชนชาติไทย ทำให้รัฐบาลสิ้นสุดลง สำหรับสมาชิกพรรคมหาชนชาติไทยได้ทำการรวมกลุ่มและจัดตั้งเป็น “กลุ่มมหาชน” ขึ้นมาแทนการเป็นพรรคการเมือง

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 บทบาท อิทธิพลและอำนาจของกลุ่มวังน้ำยม-มหาชน-สามมิตรต่อพรรคการเมืองและการเมืองไทย สรุปได้เป็นประเด็นดังนี้

ประการที่หนึ่ง อำนาจและอิทธิของ “กลุ่มวังน้ำยม-มหาชน-สามมิตร” ในพรรคการเมือง

ในยุคแรก บทบาทและอำนาจของกลุ่มการเมืองภายในพรรคไทยรักไทย กลุ่มวังน้ำยมมิได้มีอำนาจการต่อรองภายในพรรคไทยรักไทยในขณะนั้นแต่อย่างใด ด้วยผลมาจากปัจจัยสำคัญอย่างน้อย 2 ประการ ประกอบด้วย (1) ความสำเร็จทางการเมืองของพรรคไทยรักไทยจากผลการเป็น “พรรคการเมืองใหม่ และชนะการเลือกตั้งจากการมุ่งเน้นการนำเสนอนโยบาย” (2) ความเข้มแข็งของพรรคการเมืองที่เป็นผลจากบทบัญญัติว่าด้วยพรรคการเมืองของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

ทั้งนี้ (1) ความสำเร็จทางการเมืองของพรรคไทยรักไทยจากผลของการเป็น “พรรคการเมืองใหม่ และชนะการเลือกตั้งจากการมุ่งเน้นการนำเสนอ นโยบาย” ทั้งนี้ การเริ่มต้นขึ้นของพรรคไทยรักไทยปฏิเสธไม่ได้ว่ามีพื้นฐานจากพรรคพลังธรรม ดังนั้น จึงมีความสัมพันธ์กับแนวคิดทางการเมืองของพลตรีจำลอง ศรีเมือง โดยเฉพาะเครือข่ายกลุ่มผู้สนับสนุนพลตรีจำลอง ศรีเมืองและพรรคพลังธรรม ทั้งจากกลุ่มนักการเมืองรุ่นใหม่และนักวิชาการหัวก้าวหน้า ซึ่ง

ต่อมาได้ทำให้เกิดการพัฒนาและขยายแนวคิดที่ต้องการทำให้การเมืองไทยเปลี่ยนแปลงจากการเน้นตัวบุคคลและฐานการเมืองที่อยู่ภายใต้เครือข่ายนักการเมือง นักธุรกิจ ผู้รับเหมาและสัมปทานโครงสร้างพื้นฐานไปสู่การเมืองที่เน้นการขับเคลื่อนด้วยนโยบาย พร้อมๆ กับการเคลื่อนไหวด้วยการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองระหว่างปี 2542 ถึงการเลือกตั้งปี 2544 (สุวิทย์ คุณกิตติ และภิมุข สิมะโรจน์, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2565) และ

(2) ความเข้มแข็งของพรรคการเมือง การเลือกตั้งทั่วไปในปี 2544 พรรคไทยรักไทยประสบความสำเร็จในการเลือกตั้ง หลังผลการเลือกตั้งได้ที่หนึ่งในสภาจากระบบการเลือกตั้ง ส.ส. 2 ประเภท กล่าวคือ ประเภทแรก ส.ส. แบบแบ่งเขตเลือกตั้ง จำนวน 200 ที่นั่งและประเภทที่สอง ส.ส. ระบบบัญชีรายชื่อ (ปาร์ตี้ลิสต์) จำนวน 48 ที่นั่ง (คิดเป็นร้อยละ 40.64) รวมทั้งสองประเภทคิดเป็นร้อยละ 49.6 เป็นลำดับที่ 1 จากจำนวนพรรคการเมืองที่ได้ที่นั่ง ส.ส. แบบแบ่งเขตเลือกตั้ง รวม 8 พรรคการเมือง ทั้งนี้การรับรองผลการเลือกตั้งครั้งแรกโดยสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) 23 มกราคม พ.ศ. 2544 พรรคไทยรักไทยได้ ส.ส. ในระบบแบ่งเขตเลือกตั้งรวม 176 ที่นั่ง และแบบบัญชีรายชื่อ 48 ที่นั่ง

หลังเหตุการณ์รัฐประหารปี พ.ศ. 2549 คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคไทยรักไทยในเดือนเมษายน มีผลทำให้นายสมศักดิ์ เทพสุทิน และนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ แกนนำกลุ่มถูกตัดสิทธิ์ทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี และสมาชิกกลุ่มที่ใกล้ชิดได้ดำเนินการจัดตั้งพรรคการเมืองในชื่อ “พรรคมหาชน” มีนายประชัย เลี่ยวไพรัตน์ ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค และหลังการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2550 ได้เข้าร่วมรัฐบาลที่มีพรรคพลังประชาชนมีนายสมัคร สุนทรเวช ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล และได้รับจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี 2 ที่นั่ง โดยนางอนงค์วรรณ เทพสุทิน ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขณะที่ พ.ต.ท.บรรยณิน ตั้งภากรณ์ ดำรง

ตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ ทั้ง ๆ ที่พรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคการเมืองขนาดเล็ก การร่วมรัฐบาลดังกล่าวแสดงให้เห็นอำนาจในการต่อรองทางการเมืองของกลุ่มเป็นครั้งแรก แม้แกนนำกลุ่มจะถูกตัดสิทธิ์ทางการเมือง ก็ตาม

นอกจากนี้ หลังการสิ้นสุดรัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช อันเนื่องมาจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบ (1) พรรคพลังประชาชน (2) พรรคชาติไทย และ (3) พรรคประชาธิปัตย์ 2 ธันวาคม 2551 ทำให้คณะกรรมการบริหารพรรคทั้ง 3 พรรครวม 109 คน ถูกตัดสิทธิ์ทางการเมือง 5 ปี (The Standard Team, 2019) มีผลทำให้สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ที่มีได้เป็นกรรมการบริหารพรรคเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคภูมิใจไทย ซึ่งจัดตั้งขึ้นจากกลุ่มแกนนำทางการเมืองที่แยกตัวออกจากพรรคไทยรักไทยและพรรคพลังประชาชนที่ถูกยุบไปก่อนหน้านี้ และพรรคภูมิใจไทยได้เปลี่ยนการสนับสนุนพรรคเพื่อไทยซึ่งจัดตั้งขึ้นใหม่ แทนพรรคพลังประชาชนซึ่งถูกยุบพรรค โดยตัดสินใจย้ายข้างไปสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลที่มีนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะเป็นหัวหน้าพรรค และการเข้าร่วมดังกล่าวมีผลทำให้นางพรทิวา นาคาศัย ภรรยานายอนุชานาคาศัย แกนนำสมาชิกกลุ่มคนสำคัญได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ในรัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ถือเป็นตำแหน่งที่สำคัญแสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานทางการเมืองของกลุ่มในการร่วมกับกลุ่มภูมิใจไทยและทำให้กลุ่มมีอำนาจการต่อรองทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ ทั้ง ๆ ที่โดยความเป็นจริงแล้วสมาชิกของกลุ่มในขณะนั้นมีจำนวน ส.ส.เพียงเล็กน้อยเท่านั้นในสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากแกนนำถูกตัดสิทธิ์ทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี ทำให้เมื่อพิจารณาสัดส่วนจำนวน ส.ส. ของกลุ่มต่อตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นเรื่องแทบไม่อาจเกิดขึ้นได้หากอยู่ในสถานการณ์การเมืองปกติ

ประเด็นที่สอง: แนวคิดและค่านิยมทางการเมืองของผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มวังน้ำยม - มัชฌิมา - สามมิตร

พฤติกรรมทางการเมืองที่แสดงออกผ่านบทบาททางการเมืองของกลุ่ม โดยเฉพาะหัวหน้ากลุ่มสามมิตรดังกล่าวข้างต้นแสดงให้ถึงแนวคิดและค่านิยม บางประการในฐานะกลุ่มการเมืองหนึ่งซึ่งอาจแตกต่างจากอุดมการณ์ ค่านิยม และความเชื่อทางการเมืองในประเทศที่มีความก้าวหน้าหรือประเทศที่มี เสถียรภาพทางการเมืองที่มั่นคง พฤติกรรมและปฏิบัติการทางการเมืองที่ปรากฏของ กลุ่มสามมิตรนับจากการดำรงสถานะในกลุ่มวังน้ำยม (พรรคไทยรักไทย) กลุ่ม มัชฌิมา (ในนามพรรคมัชฌิมาประชาธิปไตย-ในนามกลุ่ม (หลังพรรคถูกยุบ ต้อง ยุติบทบาททางการเมือง) ขณะที่การเป็นกลุ่มในพรรคพลังประชารัฐ มีลักษณะ เป็นการปรับตัวภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลา จึงกล่าวได้ว่า มิได้มีจุดยืนใดๆ ในด้านอุดมการณ์ ค่านิยม และความเชื่อทางการเมืองที่เด่นชัด หากแต่พฤติกรรมและแนวทางปฏิบัติทางการเมืองกลับมีลักษณะการให้ ความสำคัญกับเป้าหมายด้าน “อำนาจและอิทธิพล” ทั้งในพรรคการเมืองที่สังกัด และโดยเฉพาะการดำรงสถานะเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มการเมืองในทุก “รัฐบาล”

ในขณะที่เดียวกันพบว่าเป็นการเลือกยืนในฝ่ายชนชั้นนำ และ ศูนย์กลางอำนาจมากกว่า นอกจากนี้แล้ว หากพิจารณาภายใต้ชื่อกลุ่ม “มัชฌิมา” หรือชื่อเต็มในหลักพุทธศาสนาคือหลัก “มัชฌิมาปฏิปทา” ในความหมาย “ทาง สายกลาง” (กิติมา ลี้มประเสริฐ, 2560) ซึ่งหลักแนวคิดเชิงพุทธศาสนาตาม แนวทางหลักสายกลางนั้นมีนัยความหมายถึงการดำรงสถานะการไม่ยึดติดแบบ สุดโต่งโดยไม่ยอมร่ววิถีทางสังคมนั้นเป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่เลือกปฏิบัติในการ ดำเนินชีวิต การเน้นหลักคนส่วนใหญ่ดังกล่าวในทางการเมืองในมิติพุทธศาสนานั้น มิได้ยอมรับหากปราศจากซึ่งหลักการหรือไม่มีจุดยืนใดๆ ในทางการเมือง โดยเฉพาะการยึดถือประโยชน์ของคนหมู่มาก ซึ่งสอดคล้องกับหลักการและ แนวคิดการเมืองแบบ “ประชาธิปไตย” (สันติกะโร ภิกขุ, 2549) หากแต่กลุ่ม มัชฌิมาหรือแม้แต่กลุ่มสามมิตรดังกล่าวนี้ในปฏิบัติการทางการเมืองยังคงไม่อาจชี้ ชัดได้ว่ายึดหลักแนวคิด “มัชฌิมา” มากน้อยเพียงใด ในทางตรงกันข้ามการ

ดำเนินการทางการเมืองมีเป้าหมายเด่นชัดอยู่ที่ผลประโยชน์ของกลุ่มมากกว่า ในแง่นี้จึงสะท้อนความเป็นกลุ่มผลประโยชน์ชัดเจน แต่สิ่งที่มาขยายให้กลุ่ม กลายเป็นกลุ่มฝักฝ่ายทางการเมือง (Political Faction) คือการพยายามให้กลุ่ม ตนเข้าเข้ามามีอำนาจควบคุมการใช้อำนาจและรักษาอำนาจเท่ากับเป็นการขยาย ระดับสู่การเป็นกลุ่มฝักฝ่ายการเมืองภายในพรรคการเมืองอย่างชัดเจน

จากสิ่งที่ปรากฏในมิติว่าด้วยค่านิยมและความเชื่อทางการเมืองจึงแนว เอียงไปในทิศทางสัจนิยม (Realism) หรือปฏิบัติการณ์นิยม (Pragmatism) มากกว่า นั่นคือเป็นการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง การมุ่งเป้าหมายทางการเมือง ของกลุ่ม โดยเฉพาะเป้าหมายการอยู่ในศูนย์กลางอำนาจหรือวงในของ อำนาจ กล่าวในแง่นี้กลุ่มวังน้ำยม/มัชฌิมาหรือในชื่อใหม่ “กลุ่มสามมิตร” จึงเลือก แนวทางการเมืองในรูปแบบ “การอยู่ฝ่ายชนะหรืออยู่ในฝ่ายที่มีโอกาสชนะทาง การเมือง” เป็นสำคัญ ค่านิยมและความเชื่อทางการเมืองดังกล่าวสะท้อนผ่านการ เป็นกลุ่มการเมืองฝ่ายรัฐบาลกับทุกรัฐบาลโดยเฉพาะการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม การเมืองในพรรคการเมืองอย่างพรรคไทยรักไทยในการเลือกตั้งปี 2544 พรรค พลังประชาชน ก่อนจะไปตั้งพรรคมัชฌิมาธิปไตย และเมื่อถูกยุบก็เป็นกลุ่ม การเมืองใน “พรรคภูมิใจไทย” และย้ายมาเป็นกลุ่มการเมืองใน “พรรคเพื่อไทย” และเมื่อสถานการณ์การเมืองเปลี่ยนแปลงจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงศูนย์กลาง อำนาจก็ตัดสินใจเลือกทิศทางการเมืองซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ คือการเป็น กลุ่มการเมืองเข้าร่วมกับ “พรรคพลังประชารัฐ” การตัดสินใจเลือกในการ ปฏิบัติการทางการเมืองของกลุ่มวังน้ำยม-มัชฌิมาหรือกลุ่มสามมิตรจึงอาจ เปรียบได้กับการทำตัวตามกระแสหรือกระแสลมที่เปลี่ยนผันหรือพัดไป ทิศทางที่เหมาะสม ซึ่งนั่นหมายความว่ามิได้ยึดมั่นอยู่บนฐานอุดมการณ์หรือ ความคิดหลักของระบอบหรือลัทธิทางการเมืองใดๆ แต่จัดวางอยู่บนฐานของ ผลประโยชน์อันเป็นเป้าหมายหลักของกลุ่ม

นอกจากนี้แล้วสิ่งที่ปรากฏชัดในการเป็น “กลุ่มการเมืองวังน้ำยม – มัชฌิมา - สามมิตร” อีกประการคือ ในการกำหนดแนวทางและการดำเนินงาน การเมืองของกลุ่มมิได้เป็นการดำเนินการโดยอิสระทั้งในระดับแกนนำกลุ่มของ นายสมศักดิ์ เทพสุทิน นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ และนายอนุชา นาคาศัย หากแต่ แนวทางการเมืองของกลุ่มเป็นผลจากปัจจัยด้านกลุ่มผู้สนับสนุนอย่างน้อย 3 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) ฐานเสียงในการเมืองเชิงพื้นที่เลือกตั้ง (2) กลุ่มกตตัน อันได้แก่ กลุ่มเกษตรกรและเครือข่ายกลุ่มต่างๆ (3) กลุ่มทุนเอกชนหรือกลุ่มธุรกิจ ซึ่งในกลุ่มนี้จะเกี่ยวข้องกับธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง ทั้งในกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กับ นักการเมืองท้องถิ่น กลุ่มธุรกิจท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลุ่มธุรกิจในพื้นที่จังหวัด นอกจากนี้ยังประกอบไปด้วย กลุ่มธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง กลุ่มธุรกิจสัมปทาน กลุ่มธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรมระดับประเทศ และ (4) กลุ่มข้าราชการทั้งระดับสูง และระดับกลาง โดยกลุ่มนี้จะเป็กลุ่มเครือข่ายในฐานะกลไกรัฐซึ่งมีความเชี่ยวชาญและมีบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบในส่วนราชการต่างๆ ในการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแนวทางการทำงานอันเป็นเป้าหมายของกลุ่ม วังน้ำยม – มัชฌิมา - สามมิตร ทั้งเป้าหมายต่อการพัฒนาพื้นที่เขตเลือกตั้งของ สมาชิกกลุ่มในการรักษาและสร้างคะแนนเสียงซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญในการเข้าสู่อำนาจและตำแหน่งทางการเมือง เมื่อพิจารณาจากที่อธิบายพฤติกรรมและแนวทางการดำเนินงานการเมืองของกลุ่มมัชฌิมา – สามมิตรดังกล่าวข้างต้น จึงชี้ให้เห็นว่าพวกเขาเป็นกลุ่มการเมืองที่ประสบความสำเร็จในเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยเฉพาะหากประเมินจากการอยู่ในกลุ่มอำนาจทางการเมืองด้วยการเป็นฝ่ายรัฐบาลมายาวนานโดยเฉพาะบทบาททางการเมืองในรัฐบาลของนายสมศักดิ์ เทพสุทิน นับจากการได้รับเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน

ประเด็นที่สาม: ภาพลักษณ์ทางการเมืองของกลุ่มมัชฌิมาในความเป็นกลุ่มสามมิตร “ เป็นชื่อและสัญลักษณ์ในฐานะเครือข่ายทางการเมืองที่ได้รับการปรับแต่งขึ้นใหม่แทน “กลุ่มวังน้ำยม” และ “กลุ่มมัชฌิมา” กล่าวได้ว่าเป็นทั้งความพยายามในการสร้างภาพลักษณ์ทางการเมือง (ใหม่) และความต้องการหรือสร้างอำนาจทางการเมืองของกลุ่มขึ้นมาใหม่อีกครั้ง หลังการสิ้นสุดบทบาททางการเมืองนับจากพรรคมัชฌิมาประชาธิปไตยถูกคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคการเมืองในปี 2551 ความสำเร็จทางการเมืองในการเลือกตั้งเดือนมีนาคม 2562 แสดงให้เห็นความสำคัญในทางการเมืองไทยอย่างไม่อาจปฏิเสธ ทั้งการสนับสนุนกลุ่มทหารหรือกองทัพหลังการทำรัฐประหารยึดอำนาจของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ หรือ คสช. ภายใต้การนำของ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้นจากรัฐบาลรักษาการของนายนิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาล 22 พฤษภาคม 2557 หลังการสิ้นสุดการทำหน้าที่นายกรัฐมนตรีของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร 7 พฤษภาคม 2557

การแสดงบทบาทและท่าทีทางการเมืองในการสนับสนุนกลุ่มทหารหรืออดีตทหารระดับสูงในกองทัพที่เข้ามาใช้อำนาจทางการเมืองนับจากการทำรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลพลเรือนดังกล่าว ซึ่งให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะในการกำหนดยุทธศาสตร์และวิถีทางการเมืองของกลุ่มฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพิจารณาจากบทบาททางการเมืองผู้นำกลุ่มอย่างนายสมศักดิ์ เทพสุทิน และนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ ซึ่งเดิมที่นั่นการเกิดขึ้นของกลุ่มมีลักษณะที่เป็นไปในฝ่ายก้าวหน้า ที่แม้โดยแนวทางหรือปฏิบัติการทางการเมืองจะไม่ปรากฏชัดหรือไม่อาจยืนยันก็ตาม หากแต่การเข้าไปอยู่ภายใต้พรรคไทยรักไทยหรือเป็นส่วนหนึ่งของพรรคฯ ก็ย่อมแสดงให้เห็นถึงจุดยืนบางประการที่ได้เป็นกลุ่มที่มีแนวคิดในฝ่ายอนุรักษ์นิยมสุดขั้วหรือฝ่ายหัวเก่าแบบดั้งเดิมแต่อย่างใด (ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2544) โดยเฉพาะบทบาททางการเมืองซึ่งหนึ่งในสองผู้นำอย่างนายสุริยะฯ มีบทบาทสำคัญในฐานะเลขาธิการพรรคไทยรักไทย

ตลอดจนได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม 3 ตุลาคม พ.ศ. 2545-2 สิงหาคม พ.ศ. 2548 และตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี 2 สิงหาคม พ.ศ. 2548 - 19 กันยายน พ.ศ. 2549 (ราชกิจจานุเบกษา, 2548) เป็นผลจากเมื่อพิจารณาจากนโยบายและการบริหารพรรคไทยรักไทยซึ่งนายสุริยะฯ มีบทบาทสำคัญในตำแหน่งดังกล่าวนั้น พรรคไทยรักไทยนับได้ว่าเป็นพรรคที่มีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองทั้งในระดับการกำหนดนโยบายและการบริหารพรรคมีความก้าวหน้าหรืออย่างน้อยที่สุดแตกต่างจากระบบการบริหารพรรคการเมืองของไทยที่มีอยู่ในขณะนั้นหรือมีอยู่ก่อนหน้านั้น หรือแม้กระทั่งในบรรดาพรรคการเมืองที่แข่งขันและต่อสู้ทางการเมืองในสนามการเลือกตั้ง

ทั้งนี้หากพิจารณาถึงภาพลักษณ์ทางการเมืองที่มีต่อแกนนำกลุ่มอย่าง นายสมศักดิ์ เทพสุทินภายใต้พรรคกิจสังคมนั้นมีแนวโน้มเชิงอนุรักษ์นิยมมากกว่าการเป็นผู้มีบุคลิก ค่านิยมและความเชื่อมากกว่าเป็นแนวก้าวหน้าเฉกเช่นที่เป็นแนวทางรวมถึงอุดมการณ์ของพรรคไทยรักไทยเมื่อเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของพรรคก่อนการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 แม้ว่าแนวทางการเมืองภายใต้พรรคกิจสังคมจะดำเนินนโยบายที่ก้าวหน้าและทันสมัยในช่วงเวลาดังกล่าวก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายพัฒนาชนบทและโครงการสนับสนุนเศรษฐกิจฐานรากอย่าง “โครงการเงินผัน” ของรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าพรรค และสืบเนื่องถึงยุคของหัวหน้าพรรคของนักการเมืองรุ่นต่อมาอย่างนายมนตรี พงษ์พานิช และนายสุวิทย์ คุณกิตติ ซึ่งได้รับการกล่าวถึงการเป็นนักการเมืองรุ่นใหม่ที่มีอนาคตเป็นอย่างมากก็ตาม ทั้งนี้ส่วนหนึ่งมาจากนายสมศักดิ์ เทพสุทินมีบุคลิกภาพเป็น “นักการเมืองที่พูดน้อย” หรือไม่ค่อยปรากฏข่าวการให้สัมภาษณ์ที่ยืดยาวต่อสื่อมวลชน หากจะพูดหรือให้ข่าวก็เป็นเพียงประโยคสั้นๆ ไม่กี่ประโยค จึงได้รับการกล่าวถึงว่าเป็นนักการเมืองที่สื่อสารต่อสาธารณะไม่โดดเด่น ทำให้ไม่มีประเด็นน่าสนใจในการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชน ซึ่งดูเหมือนจะเป็นข้อด้อยหรือจุดอ่อนแต่ในทาง

ตรงกันข้ามกับกลายเป็นจุดแข็งเพราะไม่เป็นที่ต้องถูกจับตามองจากสื่อและสังคมมากนัก ทำให้ภาพลักษณ์ทางการเมืองมีแนวโน้มในเชิงบวกมากกว่าด้านลบ แต่หากจะมีบ้างก็มักถูกมองว่าเป็นกลุ่มการเมืองที่มีแนวทางอยู่กับฝ่ายที่ชนะและมีอำนาจทางการเมืองโดยเฉพาะการอยู่ในฝ่ายรัฐบาลมากกว่า นั่นคือ เป็นกลุ่มการเมืองที่มีภาพลักษณ์แบบอำนาจนิยมมากกว่ากลุ่มการเมืองฝ่ายก้าวหน้า

ประการที่สี่: การยกระดับของกลุ่ม: จากกลุ่มผลประโยชน์ไปสู่การเป็นกลุ่มฝักฝ่ายทางการเมือง

ประเด็นดังกล่าวนี้พิจารณาจากจุดเริ่มต้นของกลุ่มวังน้ำยมสู่การเป็นกลุ่มมัชฌิมาและกลุ่มสามมิตรย่อมปรากฏชัดให้เห็นการเป็นลักษณะของกลุ่มฝักฝ่ายการเมืองซึ่งสมาชิกของกลุ่มฝักฝ่ายการเมืองจะมีความผูกพันกับผู้นำโดยผลประโยชน์ส่วนตัวในระยะสั้น นอกจากนี้ (2) ด้านโครงสร้างและลักษณะผู้นำมีลักษณะเป็นคนท้องถิ่น (นักการเมืองถิ่นจังหวัด) ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี มีอิทธิพล และมาจากกลุ่มวัฒนธรรม และชนชั้นที่คล้ายกัน รวมถึง (3) กระบวนการเลือกสรรผู้ติดตามมาจากความสัมพันธ์ส่วนตัว ได้แก่ ความเป็นเพื่อน ญาติ และการให้ความช่วยเหลือหรือการพึ่งพาทางเศรษฐกิจในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ

การพัฒนาของกลุ่มวังน้ำยม - กลุ่มมัชฌิมา - กลุ่มสามมิตร จากการเป็นกลุ่มการเมืองและพัฒนาเป็นพรรคการเมือง (ในบางช่วงเวลา) นั้นเริ่มจากการเป็นกลุ่มวังน้ำยมในช่วงแรกและต่อมามีการรวมตัวและจัดตั้งเป็นพรรคมัชฌิมาธิปไตย ซึ่งมีความพยายามในการสร้างพรรคการเมืองภายใต้ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในการเข้าสู่อำนาจทางการเมือง แต่ในท้ายที่สุดความพยายามดำเนินกิจกรรมทางการเมืองโดยวางอยู่ฐานการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มเครือข่ายทางสังคม และกลุ่มต่างๆ ไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งให้เห็นการมี

พัฒนาการทางการเมืองและการเป็นสถาบันทางการเมืองในระดับต่ำ จนกระทั่งต่อมาถูกคำวินิจฉัยให้ต้องยุบพรรค ซึ่งให้เห็นว่ากลุ่มวังน้ำยม – กลุ่มมัชฌิมา – กลุ่มสามมิตรนั้นมีลักษณะและรูปแบบเป็นกลุ่มฝักฝ่ายการเมืองมากกว่าการเป็นกลุ่มผลประโยชน์ (Interest Group) ด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นการรวมกลุ่มที่มีลักษณะเป็นกลุ่มย่อยในพรรคการเมือง

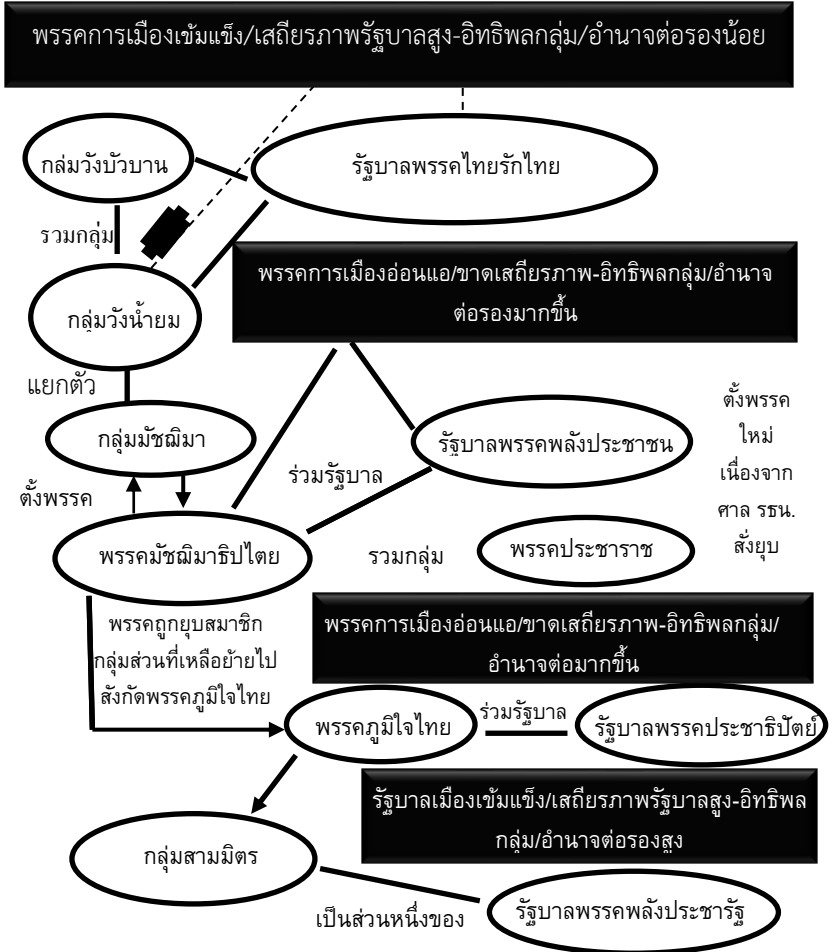
สำหรับพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงสู่การจัดตั้งเป็นกลุ่มการเมือง และพรรคการเมืองของกลุ่มวังน้ำยมและมัชฌิมา สรุปรูปตามแผนภาพ 4

ข้อค้นพบจากงานวิจัย

ประการแรก การจัดตั้งกลุ่มผู้การมีบทบาทและอิทธิพลของกลุ่มวงน้ำยม - มัชฌิมา - สามมิตรนั้นจะมีมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางการเมือง รวมถึงโครงสร้างของระบบการเมืองภายใต้การออกแบบโดยรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ หากเป็นสถานการณ์ทางการเมืองปกติซึ่งเป็นไปตามรัฐธรรมนูญและการเมือง บทบาท อำนาจรวมถึงอิทธิพลของกลุ่มจะน้อยมากหรืออาจไม่ปรากฏชัด ด้วยระบบพรรคการเมืองจะเป็นกลไกสำคัญในการจัดการให้กระบวนการทางการเมืองของพรรคการเมืองดำเนินไปตามข้อตกลงของกลุ่มการเมืองภายในพรรค โครงสร้าง และบทบัญญัติของพรรค ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญซึ่งได้ออกแบบไว้ กล่าวคือ หากมีวัตถุประสงค์ให้ระบบพรรคการเมืองเข้มแข็งสามารถควบคุมสมาชิกปฏิบัติตามบทบัญญัติของพรรค เช่น ดังที่ปรากฏในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญปี 2540 ซึ่งทำให้เกิดระบบพรรคการเมืองขนาดใหญ่ และมีผลต่อการกำหนดนโยบายที่ต้องเสนอต่อประชาชนในช่วงเวลาการหาเสียงเลือกตั้ง โดยมีประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผลที่เกิดขึ้นคือจะนำไปสู่ระบบพรรคการเมืองเข้มแข็ง กรณีดังกล่าวนี้สะท้อนผ่านปรากฏการณ์ทางการเมืองในการเลือกตั้งปี 2544 และการจัดตั้งรัฐบาลระหว่างปี 2544-2549

ประการที่สอง บทบาทและอิทธิพลของกลุ่มการเมือง (Political Faction) จะมีมากขึ้นโดยเฉพาะอำนาจการต่อรองตำแหน่งทางการเมืองในรัฐบาลรวมถึงพรรคการเมืองในช่วงเวลาที่พรรคการเมืองและรัฐบาลอ่อนแอหรือขาดเสถียรภาพ ทั้งนี้เกี่ยวพันโดยตรงกับโครงสร้างทางการเมืองซึ่งเป็นผลจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง โดยผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อระบบการเมืองนำไปสู่ระบบเครือข่ายอุปถัมภ์ทางการเมืองเชื่อมโยงกับกลุ่มทุนธุรกิจภาคเอกชน รวมถึงกลไกราชการ ทั้งนี้ปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยในช่วงเวลาพิจารณาได้จากการเมืองไทยระหว่างปี 2549-

ปัจจุบัน (สุวิทย์ คุณกิติ, ภิมุข สิมะโรจน์ และชัชชาติ สิทธิพันธุ์, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2565; รายละเอียดบทสรุปตามแผนภาพ 5.)

แผนภาพ 5 บทบาทกลุ่มวังน่ายม – มัชฌิมา – สามมิตรภายใต้กรอบความเข้มแข็งและเสถียรภาพของพรรคการเมืองและรัฐบาล : บทสรุปผู้วิจัย

การอภิปรายผล

พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มวังน้ำยม – มัชฌิมา – สามมิตร พิจารณาได้จากแนวคิดว่าด้วยกลุ่มฝักฝ่ายทางการเมือง ทั้งนี้ Damrong Thandee และ Raymond Scupin (อ้างถึงใน นิโรจน์ ขอบคงประเสริฐ, 2533, หน้า 8-9) ซึ่งว่ากลุ่มฝักฝ่ายการเมืองนั้นมี (1) ลักษณะเป็นกลุ่มที่มีใต้งานการภายใต้อุดมการณ์ (ทางการเมือง) ระหว่างผู้ติดตามกับผู้นำ ประเด็นดังกล่าวนี้เมื่อพิจารณาจากจุดเริ่มต้นของกลุ่มวังน้ำยมสู่การเป็นกลุ่มมัชฌิมาและกลุ่มสามมิตร ย่อมปรากฏชัดให้เห็นการเป็นลักษณะของกลุ่มฝักฝ่ายการเมืองซึ่งสมาชิกของกลุ่มฝักฝ่ายการเมืองจะมีความผูกพันกับผู้นำโดยผลประโยชน์ส่วนตัวในระยะสั้น นอกจากนี้ (2) ด้านโครงสร้างและลักษณะผู้นำมีลักษณะเป็นคนท้องถิ่น (นักการเมืองถิ่นจังหวัด) ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี มีอิทธิพล และมาจากกลุ่มวัฒนธรรม และชนชั้นที่คล้ายกัน รวมถึง (3) กระบวนการเลือกสรรผู้ติดตามมาจากความสัมพันธ์ส่วนตัว ได้แก่ ความเป็นเพื่อน ญาติ และการให้ความช่วยเหลือหรือการพึ่งพาทางเศรษฐกิจในแบบที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งในโดยลักษณะ รูปแบบ และพฤติกรรมของกลุ่มวังน้ำยม – มัชฌิมา – สามมิตร

กลุ่มยังมีลักษณะเป็นกลุ่มฝักฝ่ายดังที่ Ralph W. Nicholas (อ้างถึงใน นิโรจน์ ขอบคงประเสริฐ, 2533, หน้า 7-8) ได้อธิบายในส่วนหนึ่งที่ว่า สมาชิกของกลุ่มฝักฝ่ายการเมืองจะถูกเลือกสรรโดยผู้นำ ในขณะที่สมาชิกของกลุ่มจะอยู่ในกลุ่มและได้รับการยอมรับให้เข้าร่วมโดยผ่านผู้นำเท่านั้น ในขณะที่เดียวกันกลุ่มวังน้ำยม - มัชฌิมา – สามมิตรยังมีลักษณะเป็นกลุ่มย่อยที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มใหญ่ (การเมือง) ซึ่งมีการแข่งขันกันเองภายในเพื่อเข้าไปสู่การกุมอำนาจในกลุ่มใหญ่ รวมถึงลักษณะและพฤติกรรม ซึ่งกลุ่มฝักฝ่ายเป็นกลุ่มที่ถูกตั้งขึ้นในพรรคการเมือง ประกอบด้วยสมาชิกที่เห็นความสำคัญในบทบาทตนเอง เป็นที่ยอมรับของคนอื่น ดังที่ Denis C. Beller และ Frank P. Belloni (1978, p. 10) อธิบาย

ไว้ แต่กระนั้น Richard Rose (อ้างถึงใน นิโรจน์ ของคงประเสริฐ, 2533, หน้า 10) ได้อธิบายถึงความผูกผันของกลุ่มโดยวางอยู่ความผูกมัดด้านอุดมการณ์บางอย่าง ซึ่งแนวคิดในแง่ของ Richard Rose แตกต่างออกไปจาก Damrong Thandee และ Raymond Scupin (อ้างถึงใน นิโรจน์ ของคงประเสริฐ, 2533, หน้า 8-9) ทั้งนี้ Richard Rose เห็นว่ากลุ่มฝักฝ่ายการเมืองมีเป้าหมายสำคัญคือ “การได้นำเอานโยบายของตนไปปฏิบัติ” และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับแนวคิดและพฤติกรรมที่ปรากฏผ่านสื่อสารมวลชนและสื่อต่าง ๆ ของสมศักดิ์ เทพสุทิน และสมาชิกของกลุ่ม สิ่งที่พวกเขานำเสนอต่อสาธารณะทั้งแนวคิด เป้าหมายและแนวทางการเมืองของกลุ่มคือ การมุ่งพัฒนาและส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่โดยเน้นภาคเกษตร การพัฒนาแหล่งน้ำ ระบบชลประทาน และการเลี้ยงสัตว์เป็นหลัก

ในขณะที่การพัฒนาของกลุ่มวังน้ำยม - กลุ่มมัชฌิมา - กลุ่มสามมิตร จากการเป็นกลุ่มการเมืองและพัฒนาเป็นพรรคการเมือง (ในบางช่วงเวลา) นั้น กลุ่มวังน้ำยม-มัชฌิมา-สามมิตรจะพัฒนาจากการเป็นกลุ่มวังน้ำยมในช่วงแรก และต่อมา มีการรวมตัวและจัดตั้งเป็นพรรคมัชฌิมาธิปไตย ซึ่งมีความพยายามในการสร้างพรรคการเมืองภายใต้ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในการเข้าสู่อำนาจทางการเมือง แต่ในท้ายที่สุดความพยายามดำเนินกิจกรรมทางการเมืองโดยวางอยู่ฐานการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มเครือข่ายทางสังคม และกลุ่มต่าง ๆ ไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งชี้ให้เห็นการมีพัฒนาการทางการเมืองและการเป็นสถาบันทางการเมืองในระดับต่ำ จนกระทั่งต่อมาถูกคำพิพากษาให้ต้องยุบพรรค ซึ่งการเป็นกลุ่มฝักฝ่ายการเมืองของวังน้ำยม - กลุ่มมัชฌิมา - กลุ่มสามมิตร ดังกล่าว สอดคล้องกับคำอธิบายของ Patrick Köllner และ Matthias Basedau (2005, p. 22)

สำหรับการพิจารณาถึงการเป็นกลุ่มผลประโยชน์ของกลุ่มวังน้ำยม – มัชฌิมา - สามมิตร เมื่อพิจารณาภายใต้กรอบแนวคิดกลุ่มผลประโยชน์ ดังคำอธิบายของ Carolyn M. Warner (2000, pp. 5-6) ที่ว่า กลุ่มผลประโยชน์คือกลุ่มกดดันต่อเจ้าหน้าที่หรือสถาบันของรัฐ เพื่อผลประโยชน์อันเป็นเป้าหมายหรือความต้องการของกลุ่มหรือองค์กร มีความต้องการที่จะให้เจ้าหน้าที่ในทางการเมือง ระบบการเมือง หรือระบบย่อยทางการเมืองดำเนินการจัดสรรทรัพยากรที่เป็นธรรม เป็นการใช้อิทธิพลทางการเมืองในการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของสมาชิก แต่กลุ่มผลประโยชน์มิได้มีความพยายามหรือปรารถนาที่จะได้อำนาจมาจากการเลือกตั้ง ในขณะที่นักเศรษฐศาสตร์มองว่ากลุ่มผลประโยชน์คือกลุ่มที่พยายามสร้างสถานะที่ได้เปรียบเพื่อให้เกิดการถ่ายโอนทรัพยากรที่มีการกระจายอย่างไม่เท่าเทียม และกลุ่มผลประโยชน์ ในแง่นี้ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มผลประโยชน์เป็นกลุ่มกดดันที่แตกต่างจากพรรคการเมือง ด้วยพรรคการเมืองมีเป้าหมายไปสู่การช่วงชิงอำนาจรัฐหรืออำนาจทางการเมืองเพื่อเข้าไปกำหนดการจัดสรรทรัพยากร

คำอธิบายดังกล่าวข้างต้นทำให้เห็นว่ากลุ่มวังน้ำยม – กลุ่มมัชฌิมา – กลุ่มสามมิตรนั้นมีลักษณะและรูปแบบเป็นกลุ่มฝักฝ่ายการเมืองมากกว่าการเป็นกลุ่มผลประโยชน์ ด้วยเหตุผลที่ว่ากลุ่มวังน้ำยม - มัชฌิมา – สามมิตร เป็นการรวมกลุ่มที่มีลักษณะเป็นกลุ่มย่อยในพรรคการเมืองดังคำอธิบายของ Patrick Köllner & Basedau (2005, p. 22) ซึ่งกลุ่มวังน้ำยม - มัชฌิมา – สามมิตร พัฒนาการบทบาททางการเมืองและพรรคการเมืองเริ่มต้นจากระดับน้อย ในช่วงเวลาที่กลุ่มสังกัดและรัฐบาลมีความเข้มแข็งมากที่สุด ไปจนถึงการมีบทบาททางการเมืองระดับมากในช่วงที่พรรคการเมืองที่กลุ่มสังกัดขาดความเข้มแข็งหรือไม่ มีเสถียรภาพมากนักขณะเป็นพรรคพรรครัฐบาล

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นเพียงการศึกษาข้อมูลจากกลุ่มวงนัยมเพียงกลุ่มเดียว หากต้องการทำความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มผลประโยชน์ในพรรคการเมืองให้ลึกซึ้ง จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจกับกลุ่มผลประโยชน์ในพรรคการเมืองกลุ่มอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่การศึกษาวิจัยที่ต่อเนื่องไปควรศึกษาในประเด็นต่างๆ อาทิ ศึกษาถึงกระบวนการตัดสินใจของผู้นำกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ เพื่อเป็นการสร้างพื้นฐานความเข้าใจให้กับผู้ที่ต้องการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองไทยในมุมมองของผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการต่องรองเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการจัดสรรทรัพยากร

เอกสารอ้างอิง

- กิติมา ลัมประเสริฐ. (2560). แนวคิดเกี่ยวกับมัชฌิมาปฏิปทาในฐานะเป็นทางออกจากกามสุขัลลิกานุโยคและอัตตกิลมถานุโยค. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(ฉบับพิเศษ), 260-267.
- เดอะแสตนด์นาร์ด. (2562). *ยุบ 3 พรรคการเมือง พรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคมัชฌิมาธิปไตย*. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2564, จาก <https://thestandard.co/onthisday02122551/>
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2553). *การปฏิวัติสยาม 2475*. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.
- นนทวุฒิ ราชกาวิ. (2549). *มัชฌิมาธิปไตย*. สืบค้นเมื่อ 4 มกราคม 2563, จาก <http://wiki.kpi.ac.th>.
- นิโรจน์ ขอบคงประเสริฐ. (2533). *ฝักฝ่ายทางการเมือง: ศึกษากรณีการแบ่งแยกฝักฝ่ายในพรรคประชาธิปัตย์*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- มติชนออนไลน์. (2561). *กลุ่มวังน้ำยม อุดมมหาอำนาจในไทยรักไทย*. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2564, จาก https://www.matichon.co.th/news-monitor/news_924482
- สันติกะโร ภิกขุ. (2549). *จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด*. กรุงเทพมหานคร: ระคังทอง.
- Beller, D. C. & Belloni, F. P. (1978). *Faction politics: Political parties and factionalism in comparative perspective*. Santa Barbara, CA: ABC-Clio.
- Köllner, P. & Basedau, M. (2005). *Factionalism in political parties: An analytical framework for comparative studies*. GiGA Working Paper 12. GiGA German Institute of Global and Area Studies.
- Warner, C. M. (2000). *Confessions of an Interest group: The Catholic church and political parties in Europe*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลัก

- ชัชชาติ สิทธิพันธุ์, อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม พ.ศ. 2554-2557, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 28 มกราคม 2565.
- ภิมุข สิมะโรจน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทยปี พ.ศ. 2544-2548, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 28 มกราคม 2565.
- สุวิทย์ คุณกิตติ, อดีตหัวหน้าพรรคกิจสังคม อดีตรองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรี ในรัฐบาลไทยรักไทย, พรรคเพื่อแผ่นดิน, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 มกราคม 2565.